

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Pirkanmaan kärjäoikeus kannattaa ehdotusta.

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu, että henkilöllä on oikeus päättää vapaasti seksuaalisesta kanssakäymisestään. Sukupuoliyhteys voi olla vastentahtoinen, vaikka sen saavuttamiseksi ei käytettäisikään väkivaltaa tai sen uhkaa. Muutoksen sanamuoto kattaa siten esim. tilanteet, joissa uhri on ns. jäätynyt, eikä erityisempää väkivaltaa tai sen uhkaa teon toteuttamiseksi ole edes tarvittu. Suomessa nykyinen oikeuskäytäntö on joka tapauksessa mennyt siihen suuntaan, että hyvin vähäinenkin väkivalta tai pakottaminen riittää raiskausrikoksen syyksilukemiseen. Mahdollinen haaste on se, miten näytetään vastentahtoisuuden ilmaistun niin, että vastaajankin on pitänyt se ymmärtää, ainakin niissä tilanteissa, joissa uhri on hyvin passiivinen. Seksuaalirikoksissakaan ei ole syytä hyväksyä käännettyä todistustaakkaa tai alennettua näyttökynnystä.

Kansainväliset sopimukset, kuten Istanbulin sopimus eivät näyttäisi pakottavan käyttämään sanamuotoa ”joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti”. Ehdotettu sanamuoto joka tapauksessa täyttää

Istanbulin sopimuksen vaatimukset. Voimassa olevan lainsäädännön puutteena on, ettei esim. vastoin sanallisesti esitettyä kieltoa suoritettu sukupuoliyhteys ole raiskauksena rangaistava, jos 1 tai 2 momentin edellytykset eivät täyty.

Vapaaehtoisuuden puutteen säätäminen tunnusmerkistötekijäksi tarkoittaa rangaistavuuden alan laajentamista, kun rangaistavaksi tulevat esim. vastoin sanallista tai elein annettua kieltoa tehdyt sukupuoliyhteydet tai seksuaaliset teot. Periaate "ei tarkoittaa ei", tulisi tunnusmerkistötekijäksi.

Raiskauksen tunnusmerkistö 2 momentin tapauksissa näyttäisi täyttyvän pelkällä 1 momentin sanamuodolla "joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti". Vapaaehtoisuutta ei luonnollisesti ole, jos asianomistaja saadaan suostumaan tai pakotetaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla tai sillä uhkaamalla taikka käyttämällä hyväksi sitä, ettei hän pysty ilmaisemaan tai muodostamaan tahtoaan. Mietinnön perustelujen mukaan 2 momentti säädettäisiinkin selvyyden vuoksi, mikä voi olla perusteltua.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Sanamuoto vastaa pitkälti voimassa olevan lain sanamuotoa, jonka osalta ei ole ollut soveltamisongelmia.

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Seksuaalisella kajoamisella korvattaisiin rikoslain 20:4 §:n pakottaminen seksuaaliseen tekoon, josta ei ole säädetty törkeää tekemuotoa.

Törkeän tekemuodon kvalifioinneista todennäköisesti yleisimmin sovellettavaksi tulevat kohdat 2 ja 4 ja harvemmin kohdat 1 ja 3.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Ehdotettu 5 § vastaa pääosin voimassa olevaa 5 §:ää, lukuun ottamatta ehdotettua 2 momenttia. Ehdotettu minimirangaistus on nostettu sakosta 4 kuukauteen vankeutta, mikä on perusteltua huomioon ottaen ehdotetun rikostunnusmerkistön vakavuus.

Voimassa olevan 5 §:n mukaiset tapaukset ovat harvinaisia verrattuna esim. raiskauksiin, mutta siitä huolimatta ehdotetulle säännökselle on tarvetta.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

Laajennus koskee ehdotuksen mukaisesti muutakin kuin koskettelemalla tapahtunutta ahdistelua, kuten seksuaalisia puheita, viestejä ja eleitä, jotka ovat omiaan loukkaamaan asianomistajan seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Ehdotettu muutos on merkittävä laajennus tässä rikosnimikkeessä ja tulee oletettavasti lisäämään rikosilmoitusten määrää enemmän kuin muut ehdotetut säännösmuutokset. Esimerkiksi seksuaalisesti loukkaava nettikirjoittelu johtanee rikosilmoitusten määrän kasvuun.

Sanamuoto 2 kohdassa, jonka mukaan esimerkiksi puheilta vaaditaan kosketteluun rinnastuvaa voimakkuutta tai toistuvuutta, on epäonnistunut. Se, missä vaiheessa kohdassa 2 ehdotetut tekotavat rinnastuisivat voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi kosketteluun, on hyvin tulkinnanvaraista. Todennäköisesti ehdotettu sanamuoto johtaisi hyvin kirjajaan oikeuskäytäntöön.

Rinnastus kosketteluun on tarpeeton senkin takia, että puheet tai muut tekomuodot, jotka ovat säännöksen mukaan ”omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta” ylittäisivät joka tapauksessa rangaistavuuden vakavuusasteen.

Ehdotettu lisäys voisi siten kuulua seuraavasti: ”joka 2) sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla kuvan tai itseään paljastamalla taikka muulla vastaavalla tavalla tekee toiselle seksuaalisen teon, ja teko on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava....”.

Rangaistusasteikkoa ei ole esitetty muutettavaksi, mikä on ymmärrettävää, koska esitetty 2 kohta on yleensä kosketteluä lievämpi tekotapa.

Pirkanmaan käräjäoikeus kannattaa ehdotusta edellä todetuin poikkeuksin.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

Ehdotettu säännös kattaa nykyistä laajemmin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavien kuvien esittämisen tai lähettämisen.

Säännös on uusi ja merkitsee rangaistavuuden laajentamista. Mainitunlaiset tapaukset ovat saattaneet tulla vireille rikoslain 24 luvun mukaisina kunnianloukkauksina tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisinä. Tämän vuoksi samassa yhteydessä olisi syytä arvioida näiden

rikosten suhdetta ehdotettuihin säännöksiin esimerkiksi toissijaisuuslausekkeiden säätämisen tarpeen osalta.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Laajennus tarkoittaa, että esim. raiskaus täyttyisi koskettelemalla, vaikka tunkeutumista ei tapahtuisi. Ehdotus merkitsee rangaistavuuden laajentamista. Mikäli mainittua laajentamista ei tehtäisi, tulisivat mainitunlaiset teot joka tapauksessa rangaistaviksi seksuaalisena kajoamisena. Määritelmän laajentaminen tarkoittaa siten yhä useampien tekojen syyttämistä raiskauksina, esim. toisen sukupuolielimen nuolemista. Toisaalta määritelmä johtaa siihen, että esimerkiksi käsin tehty kosketteleminen sukuelimen tai peräaukon alueelle tulisi arvioitavaksi seksuaalisena kajoamisena, kun taas sukuelimellä ja suulla sanotulle alueelle koskettelemiset voisivat tulla arvioitavaksi raiskauksena. Voidaan kysyä, onko syytä pitää sanotuille alueille suulla koskettelemista ankarammin rangaistavana kuin käsin koskettelemista.

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Ehdotetut säännökset merkitsevät monin paikoin rangaistavuuden alan laajentamista, mikä taas tarkoittaa juttumäärien lisääntymistä. Tuomioistuinten työmäärä kasvaa, mikä edellyttää lisää työvoimaa.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Pirkanmaan käräjäoikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen mukainen sääntely selkeyttää 20 lukua.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Pirkanmaan käräjäoikeus kannattaa ehdotusta alla todetuin huomioin.

Sääntelyn tausta-ajatuksena on, että alle 12-vuotias ei voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen, mitä on pidettävä perusteltuna.

Saman kohdan tapaukset arvioidaan tällä hetkellä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (4 kk – 6 v) tai sen törkeänä tekemuotona (1 – 10 v), joten tuleva lapsenraiskaus tulee todennäköisesti ankaroitamaan mainitunlaisten tekojen rangaistuksia (2 – 10 v). Samalla on ehdotettu sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamista 23 §:ssä kuvatulla tavalla niin, että sukupuoliyhteydeksi määritellään nykyisen määritelmän lisäksi toisen sukuelimen tai peräaukon koskettelu sukuelimellä tai suulla.

Kohdan 2 b tunnusmerkistö yhdessä 23 §:n sukupuoliyhteyden määritelmän kanssa saattaa johtaa yksittäistapauksessa kohtuuttomaan rangaistukseen 2 vuoden minimirangaistuksen johdosta seuraavanlaisessa esimerkkitapauksessa. Lapsi 15 v 11 kk ja 25-vuotias aikuinen ovat seurustelusuhteessa. Aikuinen houkuttelee lapsen tekoon, jossa aikuinen nuolaisee lapsen sukuelintä. Tällä menettelyllään aikuinen syyllistyy lapsenraiskaukseen ja tulee tuomittavaksi vähintään 2 vuoden vankeusrangaistukseen. 2 vuoden vankeusrangaistus voidaan vielä tuomita ehdollisena, mutta vallitsevan rangaistuskäytännön mukaan 2 vuoden tai lähes 2 vuoden vankeusrangaistukset tulisi tuomita ehdottomana, kun tekijä on täysi-ikäinen. Rikoslain 6:8 §:ssä säädetty rangaistusasteikon lieventämisperusteet eivät välttämättä sovellu tapaukseen, joten aikuinen tulisi tuomita esimerkkitapauksessa vähintään 2 vuoden ehdottomaan vankeuteen. Mietittäväksi jää, onko rangaistus kohtuullinen suhteessa tekoon.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Kajoamisessa on kyse lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta, joka tapahtuu muulla tekotavalla kuin sukupuoliyhteydellä. Tunnusmerkistö muistuttaa nykyistä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Ehdotettu rangaistusasteikko edellyttää kolmen tuomarin kokoonpanoa tai lautamieskokoonpanoa.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Ehdotettu tunnusmerkistö on selkeä ja lyhyt, eikä aiheuta tulkintaongelmia. Ainakaan alle 12-vuotias ei voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai seksuaalisiin tekoihin.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Säännöksen 1 kohdan lisäys ”lapseen kohdistuva” on perusteltu, koska parituksen kohteena oleva lapsi ei itse tee seksuaalista tekoa, vaan on sen kohteena.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

On perusteltua siirtää ko. säännökset 17 luvusta 20 lukuun, sillä kyse on lapsia koskevista seksuaalirikoksista, ei yleistä järjestystä vastaan olevista rikoksista.

Rangaistusasteikot ehdotetaan pidettäväksi samoina kuin ne nyt ovat 17 luvussa, miltä osin ei ole huomautettavaa.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Ei muita huomioita.

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Asteikot ovat riittävät. Lapsenraiskauksen osalta lasta ja aikuista koskevan edellä todetun esimerkkitaipauksen seurauksena voi olla tarve arvioida perusmuotoisen lapsenraiskauksen rangaistuksen alarajaa.

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Kokonaan uusien rikosnimikkeiden säätäminen, nykyisten rikostunnusmerkistöjen laajentaminen sekä sukupuoliyhteyden uusi laajempi määritelmä (23 §) tulevat lisäämään seksuaalirikosasioiden määriä poliisissa, syyttäjillä ja yleisissä tuomioistuimissa, mihin on kiinnitetty huomiota myös mietinnön sivulla 103. Ennustettu asiamäärien kasvu on merkittävä ja se vaatii tuomioistuimissa lisätyövoimaa.

Suurin osa seksuaalirikoksista edellyttää käräjäoikeuksissa kolmen tuomarin kokoonpanoa, joten ne ovat jo nykyään paljon tuomarityövoimaa vaativa asiaryhmä.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Ei muita huomioita.

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Pääasiallinen huolenaihe on, ettei mietinnössäkkin arvioidusta työmäärän lisäyksestä selviydytä käräjäoikeuksissa, ellei työvoimaa saada lisää.

Kokonaisuudistuksen yhteydessä olisi perusteltua arvioida myös rikoslain 17 luvun 22 §:n säännöstä, sen suhdetta säädettäviin seksuaalirikoksiin ja mahdollista siirtämistä seksuaalirikoksia koskevaan lukuun.

Nuotto Antero

Pirkanmaan käräjäoikeus - Lausunnon ovat valmistelleet kärjätuomarit
Juha Parmio, Antti Tapanila, Jaakko Raittila ja Anne Ritala-Kananoja